

mitska,
etno
i druga
životinja

interdisciplinarna
polazišta i
tradicijske
prakse

Znanstvenostručni skup
Instituta za etnologiju i folkloristiku

Zagreb, 16. – 18. svibnja 2023.

mitska, etno i druga životinja

interdisciplinarna
polazišta i
tradicijske
prakse

Znanstvenostručni skup
Instituta za etnologiju i folkloristiku

Zagreb, 16. – 18. svibnja 2023.

IMPRESUM

KNJIŽICA SAŽETAKA

Mitska, etno i druga životinja: interdisciplinarna polazišta i tradicijske prakse

UREDILI

Lidija Bajuk, Lidija Delić, Matija Dronjić, Marjetka Golež Kaučić, Suzana Marjanić i Maja Pasarić

ZA NAKLADNIKA

Iva Niemčić

ORGANIZATOR SKUPA

Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

ORGANIZACIJSKI ODBOR

Lidija Bajuk (Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb)

Lidija Delić (Institut za književnost i umetnost, Beograd)

Matija Dronjić (Etnografski muzej, Zagreb)

Marjetka Golež Kaučić (ZRC SAZU, Glasbenonarodopisni inštitut, Ljubljana)

Suzana Marjanić (Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb)

Maja Pasarić (Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb)

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI

Goran Šafarek

DIZAJN NASLOVNICE I GRAFIČKO OBLIKOVANJE

Natalija Nikpalj

TEHNIČKA PODRŠKA

Mihaela Blagaić Kišiček i Antonio Matijaš

Skup je dio projekta Kulturna animalistika: interdisciplinarna polazišta i tradicijske prakse – ANIMAL (IP-2019-04-5621) koji financira Hrvatska zaklada za znanost.

mitska,
etno i druga
životinja,
interdis-
ciplinarna
polazišta i
tradicijske
prakse

program

Utorak, 16. svibnja 2023.

9:30 **Otvaranje skupa i pozdravne riječi**

IVA NIEMČIĆ, ravnateljica Instituta za etnologiju i folkloristiku

MAJA PASARIĆ, u ime Organizacijskog odbora

MARJETKA GOLEŽ KAUČIČ, u ime Organizacijskog odbora

LIDIJA BAJUK, etnoglazbena točka

10:00 – 11:15

1. SESIJA / ANIMALISTIČKA SUVREMENA POLAZIŠTA I TRADICIJSKE PRAKSE

MARJETKA GOLEŽ KAUČIČ: Koline: negativna tradicija in resnični narativ klanja danes?

IVA ŠOŠTARIĆ: Odnos ljudi i životinja iz perspektive zaštite prirode i antrozoologije

ANJA MORIC: *Slovenski volk Slavc je pravi popotnik*: sodobne prezentacije volka na Slovenskem

MAJA PASARIĆ: Kako istrenirati svoju lasicu ili *gospica* pod krovom

VJEKOSLAVA BATOVANJA: Dekadencija ili otpor globalizaciji? Bikijada na razmeđu pripadnosti

Moderator: MATIJA DRONJIĆ

11:15 – 11:30	Rasprava
11:30 – 11:45	STANKA ZA KAVU
11:45 – 13:00	<p>2. SESIJA / ZOO-MITOLOGIJE</p> <p>RATKA RELIĆ: Animalizam, totemizam i njihova uloga u šamanskom transu</p> <p>SAŠA BABIČ: Kakor stara ptica poje, nauči tudi mlade svoje: stereotip ptic v slovenskih folklornih obrazcih</p> <p>NORA BLAŽEVIĆ: Lov na <i>štringe</i> i <i>more</i>: životinja u predajama donjoneoretvanskoga kraja</p> <p>DRAGANA ĐURIĆ: Zoomorfna obeležja duše pokojnika u vjerovanju nekih slovenskih naroda</p> <p>SUZANA MARJANIĆ: Nodilova <i>mitologija prirode</i> u kontekstu <i>Zoološke mitologije</i> (1872) Angela de Gubernatisa</p> <p>Moderatorica: MARJETKA GOLEŽ KAUČIČ</p>
13:00 – 13:15	<p>Rasprava</p> <p>Etnoglazbeni nastup <i>Da sam barem guska</i> Dunje Knebl</p>
13:30 – 14:30	RUČAK
14:30 – 15:45	<p>3. SESIJA / MITSKI I FOLKLORNI ZOO: OD NEBA DO ISPOD ZEMLJE</p> <p>ANA VITANOVA-RINGAČEVA: Орелот како медијатор и сликата за космичката вертикала: шаманистички претстави во македонската народна приказна (низ призмата на орнитолошката симболика)</p> <p>JELKA VINCE PALLUA: Mitska žaba od prapovijesti do suvremenosti</p> <p>DRAGOLJUB PERIĆ I DUŠAN VLADISLAV PAŽĐERSKI: Narativi o metamorfozi čoveka u krticu: jedna slovenska paralela</p> <p>LIDIJA DELIĆ: Bik u sistemu folklornog mišljenja</p>

LIDIJA BAJUK: Etnološko-folkloristički ogledi o
zvjezdanoj *rodi(ci)* na rodinoj stazi

Moderatorica: MAJA PASARIĆ

15:45 – 16:00

Rasprava

Srijeda, 17. svibnja 2023.

10:00 – 11:15

4. SESIJA / ŽIVOTINJA U SLICI I IZVEDBI

MATIJA DRONJIĆ: Životinja između negativa i
metapodatka: prilog istraživanju animalističkih tema na
primjeru Negativoteke Etnografskog muzeja

LINA MALEK: Pojavnost i zastupljenost zoomorfnih
motiva u usmenim pjesmama i na narodnim nošnjama
bistranskoga kraja

HELENA KUŠENIĆ I VESNA PERŠIĆ KOVAČ: Animalizam,
mitske predaje i legende u naivnoj umjetnosti

JURAJ ŠANTORIĆ: Leptiri i kornjače kao oprečnost u
urbanističkim intervencijama: primjeri animalističkoga
diskursa u dvama različitim performansima

VRIJESKA ROČIĆ PETROVIĆ I ANAMARIJA STARČEVIĆ
ŠTAMBUK: Osvrt na *Ciplića Njuškalića* Antice Juras-Ljubić

Moderatorica: SUZANA MARJANIĆ

11:15 – 11:30

Rasprava

11:30 – 11:45

STANKA ZA KAVU

11:45 – 13:00

5. SESIJA / U ZMAJEVOM GNIJEZDU

SUZANA MICEVA: Ламјата: портата на злото во
народната литература

POLONA TRATNIK: The Matrix of the Dragon Killer in
Mythological, Religious, and Follkore Contexts

DANIJELA MITROVIĆ: Zmaj i zmajeviti junaci u *Beovulfu* i srpskoj epici: neke moguće paralele

GORAN ĐURĐEVIĆ I HU BEIYUN: Helpers and Hinderers: Dragons in Comparative Mythology

ZVJEZDANA JEMBRIH I LIDIJA BAJUK: Gušteri i daždevnjaci: (zaboravljeni) pratioci u onostrano

Moderatorica: LIDIJA BAJUK

13:00 – 13:15

Rasprava

13:30 – 14:30

PAUZA ZA RUČAK

14:30 – 15:30

6. SESIJA / ZMIJSKI ZAGRLJAJ

LIDIJA STOJANOVIĆ: Bazilisk – zmija-čuvarkuća: simbolizacija i očuvanje okoliša

DENIS VEKIĆ: *I tako je popila zmiju*: moguće interpretacije i analize predaje iz Neretvanske krajine o zmiji u djevojčinoj utrobi

DANILO TRBOJEVIĆ: Znanje i moć: zduhaći i zmijari u postmodernom, hibridnom društvu

LUKA MIHOLIĆ I PETRA GRGURIĆ: Tko se boji zmija još?

Moderatorica: ZVJEZDANA JEMBRIH

15:30 – 15:45

Rasprava

Četvrtak, 18. svibnja 2023.

10:00 – 11:00

7. SESIJA / O KONJIMA I MAGARCIMA

IVAN KOTEV: Коњот во македонската народна песна и приказна

ANA BATINIĆ: *Black Beauty (Crni ljepotan)* Anne Sewell u hrvatskom kulturnom prostoru

LJUBICA GLIGOREVIĆ: Konji i *pokladna jašenja*: fenomen istoka Hrvatske

ŽELJKO UVANOVIĆ: Čarolija (privremene) scenske preobrazbe u (polu)magarca: slavonskobrodski etnoteatar u usporedbi s engleskim adaptacijama *Sna Ivanjske noći*

Moderatorica: MAJA PASARIĆ

11:00 – 11:15

Rasprava

11:10 – 11:30

STANKA ZA KAVU

11:30 – 12:45

8. SESIJA / MAČKOZBOR

BILJANA SIKIMIĆ: Ko je pojeo belog mačka? Meso na trpezi Jakova Ignjatovića

SANJA LAZAREVIĆ RADAK: Panter na granicama Srbije: mediji, folklor i sporedne vesti

JOLÁN MANN: Mačka u mađarskim folklornim vjerovanjima i u mađarskoj književnoj tradiciji

LUKA VELIĆ: O mačjoj komunikaciji kao o sustavu s nekim elementima ljudskoga jezika: pokušaj kontrastivne analize prema ljudskom jeziku

BRUNO BELJAK: *Antronoze*: čovjekom uzrokovane bolesti životinja u suvremenom društvu

Moderatorica: SUZANA MARJANIĆ

12:45 – 13:00

Rasprava

13:00 – 14:00

PAUZA ZA RUČAK

14:00 – 14:45

9. SESIJA / PTICA KOJA JA JESAM

KRISTINA SLUNJSKI: Životinjski likovi u pričama zapisanima u knjizi *Bijela vrana: čudne zgode iz naše prirode*

NIKICA LUKANOVIĆ: Rode Lonjskog polja i njihov "novi dom"

IVANA NIKOLIĆ: Životinje, tehnologija i dekonstrukcija: Derridaovo nasljeđe u posthumanističkoj i transhumanističkoj misli

Moderatorica: ZVJEZDANA JEMBRIH

14:45 – 15:00

Rasprava

15:00 – 15:15

PAUZA

15:15 – 16:15

10. SESIJA / BLAGO NAMA

SANI SARDELIĆ: Jesmo li svi *Djeca božja*?

NOEL ŠURAN: *O blagu*: prilog etnozoologiji Istre

ZVONKO BENKOVIĆ: Životinje od pomoći i od muke

MIHAELA BLAGAIĆ KIŠIČEK: Animalističke teme u fondu Knjižnice Instituta za etnologiju i folkloristiku

Moderatorica: LIDIJA BAJUK

16:15 – 16:30

Rasprava

16:30 – 17:00

PAUZA

17:00

Projekcija filma *Tihi let* i razgovor sa scenaristom i redateljem Sandijem Novakom

uvodna riječ

Znanstveni skup *Mitska, etno i druga životinja: interdisciplinarna polazišta i tradicijske prakse* održava se u završnoj godini četverogodišnjega projekta ANIMAL, u okviru projektnih programa Instituta za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu, koji financira Hrvatska zaklada za znanost.

Prvotno je skup zamišljen pod naslovom koji opisuje rad na leksikonu *Bestijarij hrvatske etnokulture*, započet u sklopu navedenoga projekta. No, budući da su prijave inter-, multi- i transdisciplinarno nadišle interpretativnu mrežu mitske i etnološke životinje, odnosno uloge životinja u hrvatskim običajnim praksama i vjerovanjima, sa zadovoljstvom smo skup tematski usmjerili na šire područje kulturne animalistike, posluživši se pritom i podnaslovom Zakladinog projekta *Kulturna animalistika: interdisciplinarna polazišta i tradicijske prakse*. (Više o samom projektu usp. <https://www.ief.hr/istrazivanja/znanstveni-projekti/kulturna-animalistika/>).

Konceptualizacije kulturne animalistike, prema prijedlogu Nikole Viskovića u knjizi *Životinja i čovjek: prilog kulturnoj zoologiji* (1996) i u zborniku radova *Kulturna animalistika* (1997/1998), koje su istraživački aktualizirane u kulturno-animalističkim projektima Instituta za etnologiju i folkloristiku te su napose vidljive u zbornicima radova *Kulturni bestijarij 1–3* odgovarajućih istraživačkih podnaslova (2007, 2012, 2022), povod su i ovome skupu.

Kulturna animalistika kao humanistička disciplina mora odgovoriti na – kako je to Nikola Visković recipročno označio – hamletovsko-hekubinsko pitanje što je životinja čovjeku i što čovjek životinji?, istražujući sveprisutnost životinjskoga u materijalnoj i duhovnoj kulturi čovječanstva i uključujući pritom zooetičku dimenziju u promišljanjima o *ne-ljudima*.

Stoga ovim skupom želimo otvoriti prostor raznorodnim zootemama i zoodilemama etnologije, antropologije (životinja), (zoo)folkloristike, književnosti, povijesti umjetnosti i umjetnosti te suvremenim kritičkoanimalističkim, bioetičkim i posthumanističkim promišljanjima o našim *najznačajnijim drugima*, kako je životinje (s obzirom na evolucijski kontinuitet, u prvom redu – čovjekolike majmune) odredio primatolog i antropolog Craig Stanford.

Organizacijski odbor: Lidija Bajuk, Lidija Delić, Matija Dronjić, Marjetka Golež Kaučić, Suzana Marjanić i Maja Pasarić

sažetci

SAŠA BABIČ

**Inštitut za slovensko narodopisje, ZRC SAZU,
Ljubljana**

E-mail: sasa.babic@zrc-sazu.si

Kakor stara ptica poje, nauči tudi mlade svoje: stereotip ptic v slovenskih folklornih obrazcih

Folklorni obrazci s poimenovanjem pojavov, bitij in predmetov so povezani z ljudsko nesnovno in materialno dediščino. Z njimi se prenašajo izkušnje (pregovori), znanje (uganke), predsodki (kletvice), pa tudi stereotipi in pričakovane lastnosti ter dogodki. Z etnolingvističnim pristopom si lahko podrobneje ogledamo globlje strukture in pomene kratkih folklornih oblik ter nadalje družbene stereotipe. V prispevku bodo predstavljene ptice v slovenskih kratkih folklornih obrazcih (iz arhiva Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU), njihova zastopanost in stereotipna podoba ter njihov metaforični pomen. V raziskovanem gradivu so poimenovane tudi ptice iz bližnje okolice, te so ljudje opazovali in jih nadalje okarakterizirali. Vpogled v kratke folklorne obrazce bo pokazal, katere značilnosti so jim ljudje pripisali ter kakšno je bilo kulturno specifično vedenje do njih.

LIDIJA BAJUK

Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

E-mail: lidija@ief.hr

Etnološko-folkloristički ogledi o zvjezdanoj rodi(ci) na rodinoj stazi

Rezultati usporedbe naizgled nepovezanoga gradiva – ornitoloških podataka o stvarnim obilježjima ptice rode, rasprostranjenih pučkih narativa o rodi, ikonografskih prikaza rode, dijalektizama koji označavaju rodu, nekih običajno-obrednih praksi i astroetnoloških predodžaba o pojedinim nebeskim pojavama i tijelima – iz očišta strukturalističke paradigme potvrđuju pučke predodžbe o božanstvenosti rode i upućuju na mitološku interpretaciju te ptice.

mitska,
etno i druga
životinja.
interdis-
ciplinarna
polazišta i
tradicijske
prakse

ANA BATINIĆ

**Odsjek za povijest hrvatske književnosti, Zavod
za povijest hrvatske književnosti, kazališta
i glazbe, Hrvatska akademija znanosti i
umjetnosti, Zagreb
E-mail: abatinic@hazu.hr**

Black Beauty (Crni ljepotan) Anne Sewell u hrvatskom kulturnom prostoru

U izlaganju će se analizirati djelo *Crni ljepotan* Anne Sewell, koje je žanrovski moguće odrediti kao životinjsku autobiografiju. Osim interpretacije predodžbe konjskih protagonista te njihovih simboličkih i mitskih konotacija, dodatna će pozornost biti usmjerena na prisutnost djela u kontekstu hrvatske kulture, posebice u okviru (prijevodnog) korpusa dječje književnosti. Prema preliminarnim istraživanjima knjižničnih kataloga, prva hrvatska inačica tog bestseler, izvorno objavljenog 1877. u nakladi Jarrold & Sons, pojavila se 1982. godine u Zagrebu u izdanju Grafičkog zavoda Hrvatske i prijevodu Maje Kotur. Sljedeća dva izdanja na hrvatskom jeziku objavljena su nakon raspada Jugoslavije: prvo 1998. godine u Splitu u prijevodu Drage Štajduhara te drugo 2004. godine u Zagrebu u prijevodu Damira Bujana. Hrvatskoj je čitateljskoj publici, međutim, zasigurno bilo dostupno i nekoliko ranijih izdanja, objavljenih u Ljubljani (1934.), Beogradu (1938.) i Sarajevu, gdje je djelo u nakladi Svjetlosti u više izdanja tiskano u biblioteci Školska lektira (1954., 1964., 1966., 1972. – prevela Smiljana Kršić, priredila Bahra Šamić). Premda *Crnog ljepotana* Sewell nije ciljano napisala za dječju publiku, djelo je postalo jedan od klasika dječje književnosti. Dajući glas književnoj životinji, autorica ne samo da je uspjela prikazati način na koji se postupalo s konjima nego i utjecati na promjenu ljudskih postupaka prema njima u budućnosti.

**VJEKOSLAVA BATOVANJA, studentica
Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu
E-mail: vbatovanja@ffst.hr**

Dekadencija ili otpor globalizaciji? Bikijada na razmeđu pripadnosti

Nestajanje tradicijskog seoskog gospodarstva zadire u temelje čovjekove djelatnosti na selu. Promjene u načinu privređivanja izazivaju dezintegraciju tradicionalnih formi i sadržaja slobodnog vremena u ruralnim sredinama. Životinje koje su nekada bile nužne za obrađivanje zemlje danas mijenjaju (gube?) svoju ulogu. Iako se po svojim značajkama manifestacija borbi bikova može percipirati kao drevna igra, ona je relativno recentna pojava na našim prostorima i tek postaje dijelom *tradicijskog* folklor. Nastojeći odgovoriti na pitanja *Tko smo to mi?, Što nas dijeli od njih? i Koje su kohezivne snage između nas?*, u izlaganju će se predstaviti kulturna svojstva *bikijade* i supkultura koja se stvara oko nje. Fenomen će se zatim postaviti u različite teorijske okvire. Zaključit će se da su posjetitelji povezani zajedničkom kulturom zabave te načinom izražavanja privrženosti identitetu. Pitanje identiteta posebno je zanimljivo postavimo li *bikijadu* u kontekst *turbofolka*, fenomena koji se javlja usporedno s propašću Jugoslavije i formiranjem suvremenih samostalnih republika. Razvojna faza društva s nejasnim socijalnim normama s jedne je strane obilježena nestabilnošću, a s druge visokim kreativnim potencijalom. Drugim riječima, *turbofolk* i *bikijada* nastaju upravo u trenutku značajnih ekonomsko-političkih promjena i redefiniranja Lacanova pojma velikog Drugog. Radi li se o nekritičnoj uporabi tehnologije i dekadenciji ili pobjedi etosa nad urbanim elitizmom? Važnost *bikijade* u europskom kontekstu prepoznamo upravo zbog toga što predstavlja platformu na kojoj se odvija jačanje *panbalkanskoga* transnacionalnog identiteta.

mitska,
etno i druga
životinja.
interdis-
ciplinarna
polazišta i
tradicijske
prakse

BRUNO BELJAK

Institut za kulturu zdravlja životinja, Zagreb

E-mail: bbeljak@icloud.com

Antronoze: čovjekom uzrokovane bolesti životinja u suvremenom društvu

Definicija toga *što je zdravlje životinja* uključuje socijalne i kulturne integracije s ljudskim poimanjima dobra i zla. Tijekom antropocena u svojem suživotu sa životinjama čovjek je uzrokovao mnoga životinjska loša zdravstvena stanja. Većina taksonomije, nomenklature, udžbenika patologije i veterinarske medicine orijentirana je na sprječavanje bolesti čiji uzročnici dolaze iz prirode. Tema odnosa između ljudi i životinja uključuje prehranu i klimatske promjene, ukratko trokut čovjek – životinja – hrana. Na osnovi toga postavljaju se nova pitanja: jesmo li se previše udaljili od životinja pokušavajući biti moderni te čini li promocija higijene i urbanog novog zdravog odnos sa životinjama manje vidljivim?

ZVONKO BENKOVIĆ
Filozofski fakultet, Univerzitet u Sarajevu
E-mail: zvonko.benko@gmail.com

Životinje od pomoći i od muke

Nije poznato kada se počelo spravljati različite životinjske pripravke u etnomedicini i na koji se način dolazilo do tih spoznaja, ali o njihovu postojanju svjedoče brojni zapisani recepti u ljekarušama (npr. u osam rukopisnih ljekaruša iz Arhiva Franjevačkoga samostana u Tolisi – fra Ilije Oršolića, fra Frane Komadanovića, fra Ivana Oršolića itd.) kao i recepti koji se dandanas prenose usmenom predajom. Zasigurno je bolesti i ozljeda uvijek bilo, a iz suvremene pozicije nastojat će se iščitati što se koristilo u pojedinim slučajevima i koje su se životinje, njihovi dijelovi ili proizvodi koristili za izradu različitih narodnih pripravaka, lijekova i melema. Na osnovi analize bosanskohercegovačkih franjevačkih ljekaruša nastojat će se uočiti koje su životinje bile od pomoći te kako se narodni lijekovi i recepti za pojedine bolesti generacijski prenose do današnjih dana.

mitska,
etno i druga
životinja.
interdis-
ciplinarna
polazišta i
tradicijske
prakse

MIHAELA BLAGAIĆ KIŠIČEK
Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb
E-mail: mihaela@ief.hr

Animalističke teme u fondu Knjižnice Instituta za etnologiju i folkloristiku

Ako pretražujete katalog Knjižnice Instituta za etnologiju i folkloristiku po ključnim riječima "životinja" i "animalistika", dobit ćete ukupno 176 zapisa; to je dakle minimalan broj naslova u fondu Knjižnice koji se bave animalističkim temama, a sigurno ih je i više. U ovom će se kratkom izlaganju predstaviti najvažnije činjenice vezane za taj korpus te će se pokušati skrenuti pažnju na njegovu raznovrsnost, vrijednost i aktualnost.

NORA BLAŽEVIĆ
Osnovna škola Hrvatski Leskovac
E-mail: nblazevic96@gmail.com

Lov na *štringe* i more: životinja u predajama donjoneretvanskoga kraja

Izlaganje će se temeljiti na analizi značaja i uloge životinja u usmenim predajama iz doline Neretve, prikupljenima u okviru vlastitih terenskih istraživanja višekratno provedenih tijekom 2020., 2021. i 2023. godine, ali i iz radova drugih istraživača (Maja Bošković-Stulli, Denis Vekić). Najviše je predaja demonološkoga tipa koje se odnose na vještice i more, u manjoj se mjeri spominju vile, koje su većinom čvrsto povezane s tamošnjim životinjskim svijetom. U prikupljenim se predajama posebno ističu pokušaji lova na neretvanske vještice (*štringe*) i/ili more. Iako predaje uglavnom objašnjavaju načine djelovanja vještica i mora, među neretvanskim se kazivačima javljaju i one koje govore o susretu lovaca s vješticama pretvorenima u životinje, najčešće u ptice. Nerijetko su u lovu upucane ili na drugi način ranjene, pa su dan kasnije prepoznatljive po zadobivenim ranama. Istraživanjem je uočeno da mahom ženska demonska bića donjoneretvanskih predaja imaju sposobnost zoometempsihoze i zoometamorfoze, odnosno da se pretežno pretvaraju u muhe, vrane, liske, žabe, ali i u druge životinje ženskoga roda. Povezano s tim, u izlaganju će se ukratko ponuditi i ekofeminističko čitanje odabranih predaja.

mitska,
etno i druga
životinja.
interdis-
ciplinarna
polazišta i
tradicijske
prakse

LIDIJA DELIĆ

Institut za književnost i umetnosti, Beograd

E-mail: lidija.boskovic@gmail.com

Bik u sistemu folklornog mišljenja

U izlaganju će se figura bika/vola posmatrati na širem korpusu verovanja, ritualnih praksi i usmenih narativa. U srpskoj usmenoj tradiciji bik i vo se na nivou nomenklature teško mogu odvojiti, ali je primetno grupisanje tekstova i verovanja u dva osnovna klastera. U jednom je akcenat na veličini i snazi te životinje u kontrastu sa onim manjim (basne, poslovice) ili u parodijskoj nefunkcionalnosti (jahanje na volu u šaljivim pričama), dok se u drugom detektuju duboki mitološki slojevi. Potonjem bi pripadali običaji oko Božića gde je bik/vo polažajnik, predstave o rogu obilja u bajkama, korelacija s jelenom u posleničkim pesmama i izomorfnost u formulativnoj slici sveta/ grada koji se drži na bikovim/jelenjim rogovima. Ova slika karakteristična je za usmena predanja o postanku zemljotresa, koji se dešava kada vo, koji stoji u vodi i na rogovima drži zemlju, tera mušicu koja ga uznemirava. Pomenuta predanja rekombinuju pozicioniranje životinja u prostoru i osmišljavanje prostora u folklornom modelu mišljenja, jer na dno Kosmičke ose ne situiraju reptile, što je uobičajena varijanta, već bika, a predanja o gradonosnim oblacima kao govedima svetog Save dodatno razućuju konceptualizaciju prostora putem te životinje.

MATIJA DRONJIĆ
Etnografski muzej, Zagreb
E-mail: matija@emz.hr

Životinja između negativa i metapodatka: prilog istraživanju animalističkih tema na primjeru Negativoteke Etnografskog muzeja

Netom po osnutku Etnografskog muzeja Vladimir Tkalčić osmišljava prve dokumentacijske fondove, među kojima se nalazi i današnja Negativoteka. Inicijalno realizirana tek kao evidencija građe koja se u to vrijeme nije smatrala muzejskom u užem smislu riječi, danas se bez iznimke smatra srcem Audiovizualnih fondova Etnografskog muzeja. Unatoč mnogim promjenama u sakupljačkim politikama i metodologijama tijekom njezina stoljetnog postojanja, održala se kao jedinstven fond koji broji približno 23 000 negativa snimljenih u 20. stoljeću. Dominiraju terenske fotografije nastale u ruralnim područjima, čija se tema može svesti pod zajednički nazivnik tradicijske kulture, odnosno, konkretnije, njezine "materijalne" komponente. U tom kontekstu uglavnom se pojavljuju i životinje, koje su vrlo rijetko-predmet snimanja. Međutim, analiza je razotkrila i neke iznimke te, interpretacijski gledano, zanimljive detalje. U sklopu projekta *Kulturna animalistika: interdisciplinarna polazišta i tradicijske prakse (ANIMAL)* započeto je "digitalno" izlučivanje negativa na kojima se pojavljuju životinje te njihova sadržajna analiza, na temelju koje je uspostavljen sustav dodjeljivanja tematskih metapodatkovnih setova na digitalnoj razini, također i njihovo dodjeljivanje zapisima u privremenoj bazi podataka Audiovizualnih fondova Etnografskog muzeja. Zahvaljujući tome izrađen je model koji omogućuje njihovo buduće pretraživanje, koje će putem novouspostavljenog Online kataloga EMZ-a korisnicima biti dostupno od druge polovice 2023. godine.

mitska,
etno i druga
životinja.
interdis-
ciplinarna
polazišta i
tradicijske
prakse

GORAN ĐURĐEVIĆ

**Beiwai koledž, Pekinško sveučilište za strane
studije, Peking / Beiwai college, Beijing Foreign
Studies University, Beijing, PR China**

E-mail: goran.djurdjevich@gmail.com

HU BEIYUN

**Beiwai koledž, Pekinško sveučilište za strane
studije, Peking**

E-mail: hu090316@126.com

Helpers and Hinderers: Dragons in Comparative Mythology

The dragon is a mythological figure often described and mentioned in various cultures, mythologies, religions, and political entities. Although we can emphasize them as dragons, they have been depicted differently. In Chinese mythology, the dragon is a central being who brings fortune, beauty, and authority, and he is related to the clouds, rain, and fertility because he is a symbol of light, power, and integrity. In contrast, Middle Eastern representations would show a dragon as a hostile sea serpent, such as Apsu or Diamat. Greco-Roman Mediterranean culture linked dragon-shape creatures (drakontes) and earth, underworlds, and underworld powers described in various sources, starting from Hesiod to Athenian painted ceramics. European Christian Medieval image of a dragon is more harmful than the ancient one, and he represents sin, fear, and battle against nature (i.e., St. George and dragon). Finally, the authors analyze the ecofeminist perception of the dragon in the ecofeminist village Gea Viva on the island of Brač in Croatia.

DRAGANA ĐURIĆ
Balkanološki institut SANU, Beograd
E-mail: draganasdjuric@gmail.com

Zoomorfna obeležja duše pokojnika u verovanju nekih slovenskih naroda

Prema slovenskim narodnim verovanjima, duša čoveka može privremeno da napusti telo (u toku spavanja ili kod pojedinaca, kao što su veštice, zduhači, haloviti ili zmajeviti ljudi, duša u posebnim okolnostima izlazi, obavlja neke "zadatke", pa se posle vraća u telo), dok ga u slučaju smrti potpuno napušta. U oba slučaja duša često ima obličje neke životinje. Smatra se da duša u trenutku smrti izlazi iz tela u obliku muve, leptira, ptice ili miša. Ona se kasnije može javiti bližnjima i u obliku nekih drugih životinja, pri čemu se uočavaju razlike među dušama tzv. čistih pokojnika (običnih, onih koji su umrli "svojom" smrću) i tzv. *nečistih pokojnika* (samoubica, velikih grešnika, onih koji su služili nečistoj sili itd.). U izlaganju će se pažnja pokloniti predstavama o zoomorfnim obeležjima duša ovih dveju grupa pokojnika. Biće identifikovane životinje u čijem obličju se ove duše pojavljuju, njihove odlike i boje, kao i vreme i mesto susreta s njima. Analiziraće se narodna shvatanja o tome da li duša *ima* ili *preuzima* oblik životinje po napuštanju tela, pa će se zauzeti stav o postojanju verovanja u metempsihozu kod nekih slovenskih naroda. Istraživanje se zasniva na objavljenoj etnografskoj i folklorističkoj građi u časopisima i zbornicima slovenskih naroda te naučnim studijama o predstavama duše u narodnoj kulturi, kao i na sopstvenim terenskim zapisima iz Banata (Srbija).

mitska,
etno i druga
životinja.
interdis-
ciplinarna
polazišta i
tradicijske
prakse

Konji i *pokladna jašenja*: fenomen istoka Hrvatske

Područje današnje Slavonije, Baranje i Srijema već je u 18. stoljeću bilo nadaleko poznato po dobrim konjima. Uz volove u starim kućnim zadrugama, bili su glavna vučna i radna snaga, a trebali su i za vojsku. Konjogojstvo je već tada bilo jedan od glavnih izvora materijalnih dobara toga kraja. O *pokladnim jašenjima* konja, njihovo povijesnoj i tradicijskoj dimenziji za cijelu regiju malo je zabilježenih zapisa. Sačuvana su tek poneka fotografija i sjećanja starijih osoba, posebice osamdesetogodišnjaka. Stariji kazivači isticali su kako je taj običaj bio poznat oduvijek. Korijeni su mu zasigurno iz vremena Vojne krajine. Metodom terenskog istraživanja, razgovora sa starijim suradnicima, pretraživanjem arhivskih izvora, dostupne starije i novije literature, pregledavanjem internetskih sadržaja, različite dokumentacije povezane s udrugama koje organiziraju taj obnovljeni običaj, ali i dugogodišnjim osobnim praćenjem fenomena, moglo se doći do relevantnih spoznaja. U prošlosti jahači su spontano i dogovorno obilazili užu rodbinu, rođake i obitelji koje su bile zainteresirane ugostiti jahače. Častili su ih isključivo rakijom i ponegdje *krofnama*. Nakon Domovinskog rata, istočna Hrvatska doživjela je zamah pokladnih jahanja. Ljubav prema konjima i u današnjem je vremenu vrlo izražena, posebice među srednjom i mlađom generacijom obaju spolova, bez obzira na to jesu li ruralnoga ili urbanoga podrijetla. Pokazuju ih za različitih svečanosti, blagdana i obiteljskih prigoda za *paradu*. Osobita su *spremanja* konja i konjanika u zimsko tradicijsko ruho pojedinoga mjesta, što je vidljivo i na fotografijama starim više od 70 godina. Današnja ženska supkultura prihvatila je mušku nošnju, *rekle* i *špenzla* muške mode i kroja, *rajthozne*, čizme i šubare. Taj povijesni, specifični slavonsko-srijemsko-baranjski fenomen pravi je kulturološki *brand* toga područja, u koji je uključena čitava zajednica, uz svirku, pjesmu i odabrane šokačke delicije. Svemu tome pridonosi i velika medijska popraćenost.

MARJETKA GOLEŽ KAUČIČ
Glasbenonarodopisni inštitut, ZRC SAZU,
Ljubljana
E-mail: marjetka.golez-kaucic@zrc-sazu.si

Koline: negativna tradicija in resnični narativ klanja danes

Na podlagi teorije večvrstnega sveta, zoofolkloristike in kulturno ter kritično animalističnih teoretskih premislekov, s stališča živali in njihove intrinzične vrednosti, bomo poskušali prikazati, zakaj je ta trdovratna praksa še vedno trdno zasidrana v slovenskem prostoru in kako se je skozi čas spreminjala tematizacija te prakse v folklori in literaturi. To prakso vzporejamo z resničnostjo današnjega dne ob razkrivanju t. i. industrijskih agrokulturnih praks ter ob emotivnih srečanjih s prašiči. Predstavili bomo znana etnološka stališča, ki prakso kolin nekritično uvrščajo med t. i. kulturno dediščino, zato bo naš koncept drugačen – to tradicijo bomo imenovali *negativna tradicija*, ki se kljub sodobnim spoznanjem o prašiču kot čutečemu bitiju, nadaljuje kot ubijalska dediščina. Ob tem bomo predlagali nekaj možnosti, kako bi koline nadomestili s pozitivnimi praksami in ob tem vzpostavili možnost razmisleka o popolni ukinitvi te prakse in pravnem vprašanju pravic živali. Predvsem pa, da jih nehamo rediti za hrano in se z njimi kot posamezniki začnemo srečevati v njihovih življenjskih prostorih. Ugotavljali bomo, ali je mogoče s spremenjeno perspektivo pogleda na žival kot subjektiviteto, kot bitje, ki je človeku ontološko ekvivalentno, preseči binarne opozicije ter izničiti prav vse razloge za ubijanje prašičev na podeželju ali v industrijskih klavnicah.

ZVJEZDANA JEMBRIH

Odsjek za konzerviranje i restauriranje
umjetnina Akademije likovnih umjetnosti,
Sveučilište u Zagrebu

E-mail: zjembrih@yahoo.com

LIDIJA BAJUK

Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

E-mail: lidija@ief.hr

Gušteri i daždvenjaci: (zaboravljeni) pratioci u onostrano

Gušter je gmaz, daždvenjak je vodozemac – oba su ektotermna bića i pripadaju vrstama koje su među prvima napučile kopno. Po biblijskoj knjizi Postanka, daždvenjak je nastao četvrtoga, a gušter petog dana stvaranja svijeta (usp. Post 1: 20-25). Gušteri se rijetko, a daždvenjaci još rjeđe javljaju kao kršćanski ikonografski atributi. Gušter se ponekad susreće kao (skriveni) pratilac pustinjaka, isposnika i mistika (npr. sv. Pavla Pustinjaka, osnivača pavlina), ali i kao simbolički sudionik *septem artes liberales* (slobodnih umijeća, tj. umjetnosti). Daždvenjak se pak poistovječuje s vatrom i povezuje s alkemijskom simbolikom sumpora. Mitski srodnici zmija i zmaj preuzeli su njihovu ambivalentnu simboliku, koja je preplavila kršćanske likovne prikaze od antike do danas. No recentna kazivanja, zabilježena tijekom terenskih istraživanja na područjima sjeverne i sjeverozapadne Hrvatske, čuvaju odjeke njihove pretkršćanske simbolike i običajno-obrednih praksi, postavljajući guštera (*guščera, jaščera, jaščericu, jaščerku*) i daždvenjaka (*burnjaka, deždvenjaka, mađarona, znebača*) u red tabuiziranih bića, folkloriziranih pomagača *coprnica/coprnjaka* i/ili *vračitelj(ic)a* – mitskih pratioca u onostrano.

IVAN KOTEV, ИВАН КОТЕВ
Струмица
E-mail: ef.kotev@yahoo.com

Коњот во македонската народна песна и приказна

Коњот е животно со многу богата симболика. Во народната традиција е една од најмитологизираниите животни. Се среќава во народните песни и приказни, ликовната уметност, во религијата на скоро сите народи во светот. Поливалентен симбол. Има длабока симболика во тоа, што коњот со ударот на копитото отвора извори со вода или огледало. Со текот на времето овој симбол ќе се развие во цела митолошка легенда за месечевиот небесен коњ кој ја носи магијата за создавањето на дождот, како и Марковиот коњ кој помага на Марко Крале да ги отклучи водите што ги заклучила лошата самовила. Митската слика за божественото потекло на коњот и за неговата неизмерна сила и ум ја среќаваме кај многу древни народи во светот, па и кај македонскиот народ. Да ја спомнеме само поетичната слика на златната кочија на Сонцето што по небото ја влечат неуморни блескави коњи; белиот коњ на богот на Сонцето Мардук од древниот вавилонски епос кој го победил морското чудовиште Тијамет; белиот коњ Ароин, месечевиот небесен коњ што го јавал Хералле во борбите околу градот Елида; застрашувачката визија насликана во контекст на четирите коњи на апокалипсата – бел, црвен, црн и сив, симболите на гладот, чумата, војната и смртта кои со милениуми се голема инспирација за уметниците од сите профили.

Во народните песни и приказни какви се јунаците, такви се и нивните коњи – и на Марко Крале, и на Црна Арапина; и на Болен Дојчин, и на Секула Дретенце. Јуначкот коњ не е само животно што го носи својот господар и јавач, туку другар на јунакот. Коњот има чудесни особини и интелект. Може да разговара со својот јавач, го поучува и советува, ако треба.

Силни коњи со митски особини среќаваме и во народните приказни. Во многу од приказните со мотив јуначки коњ, стопанот љубоморно го чува и не го покажува на секој својот волшебен коњ. Има приказни во кои коњите живеат во морето, а на копното излегуваат само да пасат сочна трева.

Коњот и оружјето се и знак на господство, а со тоа оделе и одредени привилегии.

mitska,
etno i druga
životinja.
interdis-
ciplinarna
polazišta i
tradicijske
prakse

Осврнувајќи се на ликот на коњот како влшебен помошник на човекот, Жирмунски смета дека тоа се одбледоци на "... оддалечената врска со сверт како чудесен помошник на човекот, заснован врз древни тотемски ерувања...".

Дека опеаноста на коњот во приказните и песните е навистина многу голема, сведочи едно наше истражување за фреквенцијата на овој лик во Зборникот на Миладиновци, Зборник што во далеката 1861 година е печатен во Загреб со помош на бискупот Јосип Јурај Штросмајер. Имено, во различни називи и со соодветни епитети – брза коња; добра коња; коња пеливана; коња дорија; коња таткоа; кобила ластојца и сл., коњот се спомнува 576 пати, а маските само 10 пати.

Опеан и во епските и во лирските песни, коњот останува во народната меморија како најголем пријател и помошник на човекот и во добро, и во зло.

HELENA KUŠENIĆ

Muzej grada Koprivnice

E-mail: hkusenic@muzej-koprivnica.hr

VESNA PERŠIĆ KOVAČ

Muzej grada Koprivnice

E-mail: vpkovac@muzej-koprivnica.hr

Animalizam, mitske predaje i legende u naivnoj umjetnosti

Animalistički motivi česti su motivi naivne umjetnosti, kao dio "scenografije" ruralnog svakodnevlja ili kao glavni akteri kompozicija. Osim promatranjem prirode, imaginacija naivnih autora razbuktala se potaknuta bajkama, usmenim pričama i vjerovanjima. Sve do sredine 20. stoljeća *pučka predaja* u Podravini još je vrlo živa. Njome se pokušava tumačiti neobjašnjivo i ono što plaši svakog smrtnika da bi se lakše prihvatilo i preživjelo. Bajke, predaje i legende o prirodnim pojavama i bićima na granici živog i neživog pričaju se djeci i mladima na prelima i obiteljskim druženjima. Upravo od sredine 20. stoljeća, počevši s Ivanom Generalićem, naivni umjetnici animalističke motive interpretiraju kroz prizmu mitskih predaja i legendi ili shvaćajući ih kao metafore/personifikacije određenih stanja duha. Pritom se tzv. *zagorski krug naive* izdvaja specifičnim (fantastičnim) bestijarijem u kojem motivi nastaju iz jednog likovnog elementa (kruga, odnosno točke u slučaju Ivana Rabuzina) ili su formirani tijekom djetinjstva u mističnim i čudesnim predjelima mašte temeljene na bajkama i vjerovanjima majki ili baka (Franjo Klopotan). Tako se formira osebujni slikarski karakter i autentičan izraz specifične ikonografije (zmajevi) i lirskih mutacija u anatomiji tijela prikazanih likova (leptira, purana). Čak i ono naizgled pitomo postat će mistično i čudesno – temelj za prenošenje univerzalnih pojmova i životnih istina.

mitska,
etno i druga
životinja.
interdis-
ciplinarna
polazišta i
tradicijske
prakse

SANJA LAZAREVIĆ RADAK
Institut za političke studije, Beograd
E-mail: sanjalazarevic7@gmail.com

Panter na granicama Srbije: mediji, folklor i sporedne vesti

Početak jedanaestog meseca 2022. godine mediji u Srbiji preneli su vest o pojavi pantera na zapadu Bačke. Crni panter koji po tvrdnjama navodnih očevidaca luta šumama u blizini Apatina izazvao je strepnju, podsmeh i nevericu građana, dopuštajući kratkotrajno i delimično preusmeravanje pažnje sa pada životnog standarda i ugroženosti životne sredine na bajkoviti narativ sa jakim simboličkim značenjima. Uvid u novinske naslove i sadržaj vesti o pojavi pantera u Apatinu omogućuje rekonstrukciju tri osnovne funkcije te novinske priče: 1. panter kao simbolički spoljašnji neprijatelj; 2. panter kao prijatelj i saveznik (ekološke) opozicije; 3. panter kao protagonist priča i deo folklorizovane medijske svakodnevice. Sa ovim fantastičnim kvalitetima, uključivanje pantera u medijski diskurs dopušta kratkotrajno oporavljanje, bekstvo i utehu od egzistencijalnih izazova. Tri funkcije vesti o panteru analiziraju se u okvirima: 1. Langerovog koncepta sporednih vesti, u smislu teksta koji omogućuje neometani tok takozvanih glavnih vesti (političkih), te latentno čuva *status quo*; 2. diskurzivno mitološke analize Darena Kelsija, koji polazi od pretpostavke da su diskurzivne konstrukcije iz mitologije i folkloru ono što omogućuje identifikaciju sa medijskim sadržajima. Javljujući se u formama metafora, simbola i asocijacija, medijski diskursi o pojavi pantera konotiraju sa neobjašnjivim i misterioznim, a prepliću se sa diskursima o ekonomiji i politici.

NIKICA LUKANOVIĆ
Park prirode Lonjsko polje
E-mail: nikica@pp-lonjsko-polje.hr

Rode Lonjskog polja i njihov “novi dom”

U izlaganju će se predstaviti Posjetiteljski centar “Crna roda” Osekovo, rad Centra i edukacija koja se provodi u sklopu edukativnih programa. Priča o bijeloj rodi i misterioznoj crnoj rodi predstaviti će se sa stanovišta značajnog za biološku raznolikost, kao i u kontekstu usmene tradicije.

mitska,
etno i druga
životinja.
interdis-
ciplinarna
polazišta i
tradicijske
prakse

LINA MALEK, doktorandica
Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u
Zagrebu
E-mail: lmalek@hrstud.hr

Pojavnost i zastupljenost zoomorfnih motiva u usmenim pjesmama i na narodnim nošnjama bistranskoga kraja

Današnja općina Bistra nalazi se na sjevernoj strani Medvednice. Stanovnici se pretežno bave poljoprivredom i obrtništvom, dok važan dio tradicijske kulture toga kraja čine narodni običaji, pjesme, nošnja i jezik. Istraživači Instituta za etnologiju i folkloristiku (tadašnjeg Instituta za narodnu umjetnost) 1970-ih godina proveli su terensko istraživanje Gupčeva zavičaja povodom četiristote obljetnice Seljačke bune. Tom su prilikom istraživači Instituta zapisali i snimili usmene pjesme, predaje i druge oblike tradicijske kulture. U okviru usmenih pjesama za taj je kraj važna rukopisna zbirka Olinka Delorka, koja bilježi i pjesme bistranskoga kraja. U Bistri danas djeluje Kulturno-umjetničko društvo "Bistra" koje njeguje, čuva i izvodi neke od pjesama koje je Delorko zabilježio, a pjevali su mu ih tadašnji mještani Bistre. U izlaganju će se predstaviti pojavnost i zastupljenost zoomorfnih motiva u pjesmama iz rukopisnih zbirki Olinka Delorka i na narodnim nošnjama iz fundusa KUD-a "Bistra".

JOLÁN MANN

**Filozofski fakultet Sveučilište ELTE u
Budimpešti, Katedra za slavensku filologiju
E-mail: mann.jolan@gmail.com**

Mačka u mađarskim folklornim vjerovanjima i u mađarskoj književnoj tradiciji

Predodžbe o mačkama u mađarskom folkloru srodne su tradicijskim predodžbama drugih europskih, a posebice srednjoeuropskih naroda. (Tako je mađarska riječ *macska* slavenskog podrijetla.) Primjerice, u mađarskim folklornim vjerovanjima mačka ima funkciju vještijega prijevoznog sredstva (životinje za jahanje), vještije pomoćnice, a slovi i kao najčešći vještiji pojavni izgled. U usmenim bajkama pojavljuju se likovi pretvoreni čarolijom u životinje (među ostalima i u mačke), kojima se pomoću poljupca vraća njihov izvoran ljudski izgled (*Macskacicó*). Prema mađarskim folklornim vjerovanjima, u mačjem ponašanju prepoznaje se predznak (omen) nadolazeće svađe, srdžbe, vjetra, mraza ili dolaska neočekivana gosta. Međutim, mačka se ujedno pojavljuje i kao omiljena domaća životinja, prijatelj ljudi. U tom smislu, ona može najavljivati i dolazak toplog, lijepog vremena, a zabilježen je i folklorni običaj prema kojemu upravo mačka i pas najprije moraju okusiti kruh ispečen iz novoniknule pšenice. Siromašni mladić tijekom svojih lutanja od Sunca dobiva miša, od Mjeseca mačku, a od Vjetra psa kao životinjske pomoćnike (*A csudatáska*). Nebeska mačka slovi i kao zvijezde zodijska Lav, na koje se folklorna vjerovanja i popularna kultura također često referiraju. Mačke se pojavljuju i u nekim mađarskim toponimima u Erdelju (Transilvaniji), povezanim s imenima svetaca (*Szentmiklós macskása, Szentmárton macskás*). Prethodno gradivo upućuje na učestalo posezanje u mađarskoj književnosti za predodžbama o mačkama iz mađarskog folkloru.

mitska,
etno i druga
životinja.
interdis-
ciplinarna
polazišta i
tradicijske
prakse

SUZANA MARJANIĆ

Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

E-mail: suzana@ief.hr

Nodilova mitologija prirode u kontekstu Zoološke mitologije (1872) Angela de Gubernatisa

U izlaganju će se razmatrati zoomorfna simbolika (“životinje od zlamenja”) koja je povezana s *vidnim/vidovnim* božanstvima Nodilova južno/slavenskoga Olimpa kao i s njihovim kozmičkim oponentima. Dok je Vid (arkonski Svantevid) interpretativno u Nodilovoj re/konstrukciji povezan s (bijelim) konjem, Vidova supruga / dijadna boginja (Živa, Vida – Nodilova interpretativna translacija vrhovne slavenske boginje koja je bila štovana kod Polabljana) s *rodljivim* simbolizmom prasice, Zora/ Ušas s (nebesnom) kravom (svijetla krava nebesne ambrozije), Vidovim *mladencima/konjicima (blizancima)* pridan je ornitomorfni simbolizam *utve zlatokrile*. Tragom posljednjega animalno-antropomorfnog simbolizma upućujem na to kako su u mitologiji prirode (Friedrich Max Müller, Angelo de Gubernatis – engleski prijevod *Zoological mythology, or the legends of animals*, London, 2 sv., 1872.) Ašvini povezani s pticama (prepelicom, guskom) i morskim veprom (Nodilo 1981: 90). U tom kontekstu možemo navesti i interpretaciju Terencea Turnera neurske identifikacije “blizanci su ptice” (Turner 1991: 121, 142–146). Zaključno, devetnaestoljetna *mitologija prirode* postaviti će se u kontekst suvremenih *zelenih* istraživanja razdoblja koje Donna J. Haraway određuje kao *Chthulucene*, kojim sugerira doba kada će se okupiti izbjeglice nakon ekološke katastrofe (ljudske i ne-ljudske). Riječ je o dobu kada će ljudi pokušati živjeti u ravnoteži i u skladu s prirodom (ili s onim što je od nje ostalo) u “viševrsnim zajednicama”.

SUZANA MICEVA, СУЗАНА МИЦЕВА
УГД “Гоце Делчев”, Штип
E-mail: suzana.micev@gmail.com

Ламјата: портата на злото во народната литература

Ламјата како митолошко суштество на Јужните Словени, особено е присутна во народната традиција на Македонците. Почнувајќи од митовите, преку фантастичните народни приказни, до христијанските приказни, ламјата е секогаш испречена како порта од која излегува злото, или како пречка што треба да се совлада за да се дојде до посакуваната цел, да се “заслужи” среќата. Таа понекогаш доаѓа придружена со силен ветер, другпат го истура својот гнев во вид на пламен, но секогаш нејзината појава е проследена со несреќи, со тага и со очај. Во македонскиот фолклор ламјата се среќава во неколку различни варијанти кои одат од една во друга крајност: од огромен гуштер со многу глави, преку змија со голема глава и остри заби, до огромно суштество со крилја и големи остри канци и заби. Во фолклорот таа најчесто е голема опасност за посевице, ја сопира водата која им е насушна на нивите и налуѓето, а неретко е и човекождер, особено крволочна за мали деца. Ламјата како суштество со исклучително негативни особини во приказните се среќава и како кучка-ламја. Иако малјата ја среќаваме како митолошко суштество кај словенските народи, таа има свои сличности и со ламијата од античката митологија. Фолклористите се согласуваат дека ламјата во себе носи дел од она верување што го донеле Словените од својата прататковина, со оние што ги имале староседелците. Во овој труд ќе се обидеме да ги разгледаме улогите коишто ѝ се доделени на ламјата во македонските народни приказни, истражувајќи ги собраните приказни на фолкористот Иван Котев во неговото дело Араптази – книга со автентични приказни собрани од струмичкиот регион.

mitska,
etno i druga
životinja.
interdis-
ciplinarska
polazišta i
tradicijske
prakse

LUKA MIHOLIĆ

Prva gimnazija, Zagreb

E-mail: lukamiholic.zg@gmail.com

PETRA GRGURIĆ, studentica

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

E-mail: pgrguric@ffzg.hr

Tko se boji zmija još?

Premda su zmije su važan čimbenik u održavanju prirodne ravnoteže i hranidbenih lanaca, uz te su veličanstvene životinje najčešće vezane negativne emocije i reakcije. Čak 2-3% svjetske populacije ima fobiju od zmija. O pozadini tog fenomena pisali su i istraživali brojni znanstvenici iz prirodnih, ali i društvenih te humanističkih područja. Jesu li taj ogroman strah i odbojnost prema zmijama više kulturno ili evolucijski uvjetovani, pitanje je koje ostaje neodgovoreno. Mnoga istraživanja dokazuju kako se negativne emocije povezane sa zmijama mogu uočiti već kod djece stare svega nekoliko mjeseci. Ta teza potvrđuje evolucijsku odrednicu budući da tako mala djeca nisu kulturološki određena. Druga pak istraživanja zastupaju tezu da je strah od zmija u značajnoj mjeri kulturološki i religijski uvjetovan te naučen. Također, važno je spomenuti da mnogi ljudi osjete gađenje pri pogledu na zmiju. I to ima svoja psihološka i evolucijska uporišta. S obzirom na navedeno, u okviru izlaganja pokušat će se pojasniti otkud potječu strah i gađenje prema zmijama, tko ih se više boji – odrasli ili djeca, može li se taj strah prebroditi i kako to postići te kakve su zmije kao kućni ljubimci. S druge strane, istaknut će se i važnost zmija u prirodnoj ravnoteži. Nalazi koji će se predstaviti u izlaganju temelje se na stručnoj literaturi, ali i na višegodišnjem iskustvu autora stečenom u Zoološkom vrtu grada Zagreba, u kojem su kao edukatori radili i s ljudima i sa zmijama.

DANIJELA MITROVIĆ
Institut za književnost i umetnost, Beograd
E-mail: danijelamitrovic.16@gmail.com

Zmaj i zmajeviti junaci u *Beovulfu* i srpskoj epici: neke moguće paralele

Zmaj staroengleske tradicije germanski je čuvar blaga, gramzivi stanovnik pećina i prostora ispod kamena, koji mora biti poražen da bi se do blaga došlo. Ponekad, kao u staroengleskom epu *Beovulf*, postoji i indicija da je zmaj tek jedan metamorfički oblik koji junak može da preuzme na sebe ako postane gramziv i sve blago ostavlja za sebe – što su izrazito negativne karakteristike prema germanskom herojskom kodeksu. Nasuprot tome, zmaj srpske epike ima svoje dve varijante – alu/aždaju i dobrog, domaćeg zmaja koji će se protiv ale boriti. Sa posebnim naglaskom na prebivalište zmaja koje je u staroengleskoj tradiciji *under harnestan* (engl. *under the grey stone*), uz osvrt na formulaični izraz koji postoji i u srpskoj epici, ali i dubljoj indoevropskoj tradiciji, govoriće se o sličnostima zmaja i zmije kao mogućih antropomorfizacija velikih junaka srpske (Zmaj Ognjeni Vuk, Sekula) i staroengleske epike (*Beovulf*). Mitološka osnova borbe između zmaja i zmajevitog junaka iščitava se iz dubljeg fundusa te dve udaljene tradicije. Smatramo da će komparativni pristup ponuditi nove uvide, ukazati na sličnosti, ali i na razlike između ove dve tradicije, a takođe doprineti i širem kontekstu razumevanja zmaja kao mitskog bića usmene epike.

ANJA MORIC

**Glasbenonarodopisni inštitut, ZRC SAZU,
Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo
Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani
E-mail: anja.moric@zrc-sazu.si**

Slovenski volk Slavc je pravi popotnik: sodobne prezentacije volka na Slovenskem

Zaradi stereotipne percepcije volka kot nevarne zveri, h kateri je v preteklosti pripomoglo tudi ljudsko pripovedništvo, v sodobnosti pa senzacionalistični naslovi v medijih, so te sicer izjemno plašne živali, od 18. stoletja naprej pa vse do 70. let 20. stoletja sistematično preganjali. Število volkov v Sloveniji je ponovno narastlo šele po njihovi zakonski zaščiti leta 1993. Danes si za ohranitev volka prizadevajo različne znanstvene in strokovne organizacije, tako znotraj Slovenije, kot tudi v sodelovanju z okoliškimi državami. Vendar ali se je kljub večanju števila volčje populacije spremenil tudi odnos javnosti do volka? Prispevek se osredotoča na "zgodbo" volka Slavca, ki so ga raziskovalci projekta Slowolf prek telemetrijske ovratnice eno leto spremljali na njegovi poti iz Slovenije, preko Avstrije v Italijo, kjer sta z volkuljo Julijo osnovala novo volčjo družino. Javnost je Slavčevo pot med leti 2011. in 2012. lahko spremljala na blogu in v večjih slovenskih medijih (kjer je bil objavljen tudi naslov pričujočega prispevka), pri čemer je poročanje v glavnem sledilo Campbellovi strukturi junaškega mita. Junak, volk Slavc, je kasneje postal glavni protagonist otroške knjige, osrednje mesto pa je dobil tudi v dokumentarnem filmu Sinovi burje. Avtorica skozi Slavčevo popotovanje razišče prezentiranje volka na Slovenskem. Dotakne se tudi vprašanja antropomorfizma kot orodja za preseganje medvrstnih razlik oz. spodbujanja pozitivnega odnosa do volkov.

IVANA NIKOLIĆ
Odjel za filozofiju Sveučilišta u Zadru
E-mail: ivananikolic815@gmail.com

Životinje, tehnologija i dekonstrukcija: Derridaovo nasljeđe u posthumanističkoj i transhumanističkoj misli

Derridaov utjecaj koji je značajan u posthumanističkoj i transhumanističkoj misli, budući da su obje orijentirane na budućnost i preispitivanje tradicionalnih dihotomija, pogotovo onih koje su okarakterizirane kao antropocentrične, potiče na senzibilnije promišljanje odnosa prema životinjama i dokidanje strogih granica između čovjeka i životinja. Svojim dekonstrukcijskim pristupom otvara nove mogućnosti spoznaje i djelovanja u suvremenom znanstveno-tehnološkom diskursu, a njegova kritika znanstvenog rada i analiza odnosa moći i arbitrarnosti kulture i jezika pridonijela je promišljanju *narativa* u kulturnoj antropologiji.

mitska,
etno i druga
životinja.
interdis-
ciplinarna
polazišta i
tradicijske
prakse

MAJA PASARIĆ

Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

E-mail: maja@ief.hr

Kako istrenirati svoju lasicu ili *gospica* pod krovom

U izlaganju će se istražiti pojavnost lasice (ili kune) u hrvatskoj etnografskoj građi s kraja 19. i s početka 20. stoljeća s naglaskom na njezine interakcije s ljudima. Promišljanja animizma kao svjetonazora koji moć djelovanja, sposobnost komunikacije i stjecanja statusa osobe (tzv. *personhood*) prepoznaje u različitim bića i oblicima života, odnosno kao relacijske ontologije i epistemologije, sagledat će se i u kontekstu pojedinih animalističkih predodžbi hrvatske etnotradicije. Pozornost će se usmjeriti na vjerovanja i predodžbe o lasicama, poimanja njihove *korisnosti* i štetnosti te će se istražiti komunikacijski aspekti i oblici društvene interakcije tih životinja i ljudi. Nakon dijela o poziciji lasice u tradicijskoj kulturi bit će dan osvrt i na autoričino vlastito iskustvo dijeljenja životnog prostora s lasicom/kunom s naglaskom na afektivne dimenzije toga životinjsko-ljudskog susreta.

RATKA RELIĆ
Moskovski državni pedagoški univerzitet
Ruski institut perspektivnih istraživanja,
Moskva
E-mail: ratkareli@gmail.com

Animalizam, totemizam i njihova uloga u šamanskom transu

U izlaganju će se predstaviti koncept animalizma i kulta životinja u različitim šamanističkim tradicijama, uključujući oblike i simbole pod nazivom entoptici i fosfeni kao forme nesvjesnih psihičkih procesa u šamanskom transu. Prikazat će se i kako su životinje u šamanizmu reprezentirane kao mitske životinje, zajedno s tabuima vezanima uz magiju, zatim će se tematizirati nasljedni animalni totemi te njihova povezanost sa šamanima u procesu transformacije. Primjeri se temelje na literaturi o tradicijama Južne Amerike, Sibira i Mongolije, prikazani najčešće kroz polaritet simbolike "ptica-zmija", uključujući njihovo ezoterijsko značenje i simboliku u usporedbi s indijskim fenomenom tantrizma i jogijske prakse kundalini.

mitska,
etno i druga
životinja.
interdis-
ciplinarna
polazišta i
tradicijske
prakse

Jesmo li svi *Djeca božja*?

U izlaganju će se tematizirati društvene i gospodarske promjene u nastajanju na konkretnom prostoru sela Žrnova na otoku Korčuli, a koje se odražavaju na nestajanje tradicijskih poljoprivrednih, posebice stočarskih obrazaca. To uključuje materijalne oblike poput suhozidnih nastamba i ograda za životinje, ali i nematerijalne, poput znanja i vještine tradicijske prehrane životinja iz neposrednoga prirodnog okoliša, zatim skrbi i liječenja životinja te zvučne komunikacije sa životinjama kao posebnog jezičnog fenomena. Kultura življenja uključivala je svojevrstan suživot sa životinjama, od kojeg je naša suvremenost sve više odmaknuta. Osim što su ispunjavale čovjekove egzistencijalne potrebe, životinje su imale važnu ulogu u pučkim vjerovanjima i magijskim postupcima. Ishodište istraživanju uočenih promjena i komparaciji sa sadašnjošću je roman *Djeca božja* Petra Šegedina, objavljen 1946. godine. Radnjom smješten u selo Žrnovo, u poraće Velikog rata i prva desetljeća 20. stoljeća, poput vremenske kapsule očuvao je brojne pojavnosti tadašnje svakodnevice jedne izolirane ruralne zajednice, s posebnim naglaskom na odnos čovjeka i životinje.

KRISTINA SLUNJSKI

Varaždin

E-mail: slunjski.kristina@gmail.com

Životinjski likovi u pričama zapisanima u knjizi *Bijela vrana: čudne zgode iz naše prirode*

Animalni likovi prisutni su u različitim tekstovima namijenjenima djeci. Navedeno je posljedica interesa koji djeca iskazuju prema životinjama, samim time i prema životinjskim likovima u književnosti. Jozo Vrkić odradio je pozamašan posao obradivši priče iz hrvatske prirode koje su zabilježene u razdoblju od 1857. godine nadalje u knjigama i časopisima. Autor ih je pritom sadržajno i stilski prilagodio djeci uzrasta od 3. do 6. razreda osnovne škole. Za ovu priliku iz njegove knjige *Bijela vrana: čudne zgode iz naše prirode* (2006) odabrano je 40 priča u kojima će se analizirati odnos ljudi i životinja, zastupljenost pojedinih životinjskih vrsta u pričama te načini predočavanja životinja i njihovih funkcija u određivanju možebitnih životinjskih staništa.

mitska,
etno i druga
životinja.
interdis-
ciplinarna
polazišta i
tradicijske
prakse

LIDIJA STOJANOVIĆ
Institut za folklor “Marko Cepenkov”
Univerzitet “Sv. Kiril i Metodij”, Skoplje
E-mail: lidijast@ukim.edu.mk

Bazilisk – zmija-čuvarkuća: simbolizacija i očuvanje okoliša

Izlaganje je posvećeno povijesti, etimologiji i transformacijama *baziliska* s naglaskom na interpretacije prema antičkim i srednjovjekovnim rukopisima i njihovim odjecima u popularnim folklornim žanrovima. Tumačenje prirode i funkcije *baziliska* (u narativnim i ikonografskim predodžbama) u direktnoj je poveznici s povijesnim kontekstom prožimanja lokalne tradicije i poznatih rukopisa koji su utjecali na stvaranje tog mitskog bića u vjerovanjima. Posebno će biti naglašeno pitanje o razlozima odsutnosti *baziliska* kao figure u usmenoj kulturi s područja Makedonije i Boke kotorske. Naime, u makedonskoj kulturi ne postoji *bazilisk* ni leksički ni na planu simbolizacije (npr. pijetao – zmaj, crni *pivac*); jedino je zabilježena *zmija-čuvarkuća* koja ima slična zaštitna svojstva, i to vjerojatno pod utjecajem *Tikveškog zbornika* (15–16. st.), makedonske redakcije *Fiziologa*. Slično je i kod Bokelja (Boka kotorska, zaljev), gdje je autorica 1987. godine pronašla malo crkveno zvono s latiničnim natpisom BASILSK, za koje pretpostavlja da je posredstvom Mlečana stiglo u Crnu Goru. Relacija *bazilisk – zmija-čuvarkuća* bit će analizirana ne samo u kontekstu simbolizacije nego i u smislu strategije očuvanja prirodnog okoliša.

IVA ŠOŠTARIĆ
Udruga Biom, Zagreb
E-mail: iva.sostaric@biom.hr

Odnos ljudi i životinja iz perspektive zaštite prirode i antrozoologije

Udruga Biom organizacija je koja tijekom proteklih šesnaest godina radi na očuvanju bioraznolikosti u Hrvatskoj – na izgradnji i njegovanju odnosa između ljudi i prirode te usklađivanju ekonomskog razvoja i zaštite prirode. U izlaganju će se tematizirati brojni izazovi zaštite pojedinih životinjskih vrsta, uglavnom od posrednog ili neposrednog negativnoga ljudskog utjecaja. Postizanje uspješnog suživota ljudi i životinja uključuje individualan pristup pojedinim slučajevima koji u obzir uzima niz bioloških, ali i društvenih faktora. Na osnovi odabranih primjera iz djelovanja Udruge Biom u području zaštite ptica predstaviti će se uvid u ljudski odnos prema životinjama iz perspektive zaštite prirode i antrozoologije.

mitska,
etno i druga
životinja.
interdis-
ciplinarna
polazišta i
tradicijske
prakse

LUKA VELIĆ
Zagreb i Knin
E-mail: lvelic@ffzg.hr

O mačjoj komunikaciji kao o sustavu s nekim elementima ljudskoga jezika: pokušaj kontrastivne analize prema ljudskom jeziku

Vodeći se načelom da su ljudski i mačji sustav komunikacije jednakovrijedni kao što su svi ljudski jezici jednakovrijedni, u izlaganju će se dati pregled nekih značajka mačje komunikacije, čime će se nastojati pokazati da je moguće prepoznati elemente ljudskoga jezika u njoj. Analiza će se temeljiti na jezikoslovnim i zoološkim izvorima, znanstvenima i popularnima te tiskanima i mrežnima. Osim na njezin komunikacijski sustav (koji za potrebe istraživanja i uslijed nekih sličnosti ljudskom jeziku zovemo – jezikom), iz vlastita iskustva te iz iskustva drugih osvrnut ćemo se i na položaj mačke kao ljubimca (bilo kućnoga, bilo vanjskoga). Bit će riječ o percepciji mačke kao ljubimca, zatim o mačjem jeziku s obzirom na ljudski jezik (te mjestimice o ljudskom jeziku s obzirom na mačji jezik), o klasifikaciji mjaukanja (dočim je nazivom za mačji jezik sinonimno i – mjauk), mogućim glasovima i glasovnim sljedovima u njima te najzad o tipovima komunikacije mačke s čovjekom. S obzirom na pretpostavku o tome da mačka komunicira i kad je čovjek ne čuje, tj. dok su joj usta poluotvorena ili jedva otvorena, nakon zaključaka o barem djelomičnu ustroju mačje komunikacije završni je postulat da se opća slika o svekolikosti mačke može dobiti jedino snimanjem njezina čujna i nečujna prijenosa informacija, odnosno općenja – što se ostavlja daljnjem istraživanju.

JELKA VINCE PALLUA

Zagreb

E-mail: jelka.vince@pilar.hr

Mitska žaba od prapovijesti do suvremenosti

U ovom se prilogu susrećemo s predodžbama o žabi od prapovijesti do suvremenosti – s legendama, narativima, njezinim folklorističkim, mitološkim, etnološkim, arheološkim i jezičnim aspektima. Brojni primjeri pokazuju da je žaba mahom u funkciji ženskoga simbolizma, da uz mokre attribute i uz prikaze vulve na leđima žabe predstavlja plodnost, rodnost, obilje i regeneraciju te da i sama žaba simbolizira ženski prokreativni organ, kao i *baba* i gljiva uključene u raspravu. U dijakronijskoj i sinkronijskoj simbolici žabe kod koje se izdvajaju primjeri iz hrvatske etnokulture, pokazat će se da je žaba kao kulturni označitelj prepoznata kao dio našega stoljetnog kulturnog imaginarija u kojem su joj pripisivani nadnaravni položaj i moć. Moć žabe uzdignuta je do statusa u kojemu taj mali vodozemac dobiva visok položaj, pa joj se ljudi zbog toga i obraćaju s poštovanjem – različitim vidovima društvenoga i obredno-običajnoga djelovanja te uzvišenim nazivljem za žabu (*boginja* i *boginka*). Zadubljeno oslušivanje bogatoga simboličkog jezika žabe koji uključuje sva tri ključna pojma predložena u pozivu na Skup – životinja, mitologija, etnologija/folkloristika – pokazalo je da se kulturnom animalistikom, istraživanjem životinja u interdisciplinarnom kontekstu, može doprijeti do značenja čiji prijenosnici postaju životinje, do skrovitih spoznaja o vremenima o kojima nemamo pisanih svjedočanstva.

mitska,
etno i druga
životinja.
interdis-
ciplinarna
polazišta i
tradicijske
prakse

DRAGOLJUB PERIĆ

Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu

E-mail: dragoljub.peric@ff.uns.ac.rs

DUŠAN VLADISLAV PAŽĐERSKI

Instytut Studiów Klasycznych i Sławistyki

Univerziteta u Gdanjsku

Wydział Filologiczny

E-mail: slaw@ug.edu.pl

Narativi o metamorfozi čoveka u krticu: jedna slovenska paralela

Brojne varijante etnološkog predanja o pretvaranju čoveka u krticu, kao posledica kazne zbog krađe zemlje i krivokletstva, susreću se širom slovenskog etnokulturnog areala. Najveća koncentracija tih narativa prisutna je kod Južnih Slovena. Varijante zabeležene u Srbiji i Bosni pokazuju visok stepen žanrovske i fabulativne konzistentnosti: pretvaranje u krticu ima eksplanatorsku i moralizatorsko-didaktičku funkciju, nastojeći da posredstvom poznate i brojčano veoma rasprostranjene životinjske vrste predoči težinu i posledice krivokletstva (javivši se ispod zemlje i potvrdivši da zemlja pripada krivokletniku, prestupnikov sin jedinać pretvara se u krticu). Za razliku od njih, kašupsko predanje varira likove (u rupu u zemlji sakriva se sluga umesto sina) i neke fabulativne elemente (kazna sustiže prekršioca i pre počinjenog krivokletstva – sused koji otima zemlju umire pre dolaska sudije, a njegova udovica ga, tobože, priziva s *onoga* sveta kao svedoka u sporu), pri čemu prevaru sprečava viša sila (pretvarajući slugu u krticu *pre* nego što ovaj poćini krivokletstvo i potvrdi nepravedno pomereni sinor). Internacionalni motiv prevare oko međe, čije se posledice osećaju i posle smrti poćinilaca, dobio je specifićnu moralizatorsku interpretaciju na Balkanu, ali i u baltićkom primorju, aktivirajući pretežno htonsku i negativnu semantiku (život pod zemljom, veza s kultom mrtvih, slepilo i tome sl.) u slojevitoj i suštinski ambivalentnoj simbolici krtice, predoćavajuću, poput starih bestijarijuma i emblemata, tekstem i slikom, odnosno živom rećju (naracijom) i primerom – životinjom kao dokazom – znaćaj i vrednost ćuvanja drevnih etićkih normi, kako za zajednicu tako i za pojedinice.

VRIJESKA ROČIĆ PETROVIĆ

Zagreb

E-mail: vrijeska.rocic@windowslive.com

ANAMARIJA STARČEVIĆ ŠTAMBUK

Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

E-mail: ams@ief.hr

Osvrt na *Ciplića Njuškalića* Antice Juras-Ljubić

Unutar hrvatske književne animalistike dječji roman *Zgode i nezgode Ciplića Njuškalića: čudnovati doživljaji jedne ribice u Jadranskom moru* Antice Juras-Ljubić, objavljen u Splitu 1935. godine, zauzima zapaženo mjesto te je uz svoja dva ponovljena izdanja 1967. i 2015. nadahnuo brojne naraštaje djece i mladih. No, kroz bezvremensku poruku univerzalnog načela dobra, formu kratkih pripovijetki, literarno pitkih i fabularno zanimljivih te nadasve inspirativnih i lijepih ilustracija zainteresirao je čitalačku publiku svih generacija. Svojom posvetom "mojoj djeci i mojim učenicima", autorica se obraća svima koje je tijekom života nadahnjivala svojim pripovjedačkim darom: vlastitoj djeci, unucima, nećacima, malim i velikim prijateljima te brojnim generacijama učenika kojima je predavala biologiju, kemiju i geografiju. U ovom će se izlaganju ponuditi osvrt s jedne strane na samo djelo, a s druge na ulogu bake oživotvoriteljice faune Jadranskog mora.

BILJANA SIKIMIĆ
Balkanološki Institut SANU, Beograd
E-mail: biljana.sikimic@bi.sanu.ac.rs

Ko je pojeo belog mačka? Meso na trpezi Jakova Ignjatovića

Prilog polazi od realističke proze Jakova Ignjatovića (1822–1889), objavljivane u periodu 1860.–1875. kao dokumentarni izvor za istoriju svakodnevnog života u Habzburškoj, odnosno posle 1867. godine u Austro-Ugarskoj Monarhiji. Gastronomsko čitanje životinja i mesne hrane u ovim književnim izvorima otkriva veliki uticaj shvatanja francuskog gastronomista Jeana Anthelmea Brillat-Savarina (1755–1826) o uživanju u hrani, ali i o dijeti i gojaznosti. Ove se gastronomske ideje kod Ignjatovića realizuju kroz detaljne opise bogatih gozbi, čiji su isključivi sastojci meso i jela od mesa. Prosvetiteljske ideje i uspon vegetarijanstva u Evropi toga doba takođe su mogli uticati na Ignjatovićevu eksplicitnu kritiku preteranog konzumiranja mesa. Sa druge strane, zec i mačka koriste se u Ignjatovićevim opisima gozbi sa komičnim efektom, na tragu folklornih rugalica sa motivima *antihrane* koje su opstale sve do danas kao deo savremenog folklora (up. rugalicu “Muž i žena – mačka pečena”).

JURAJ ŠANTORIĆ, student
Odjel za etnologiju i antropologiju, Sveučilište u
Zadru
E-mail: jurajsantorica@gmail.com

Leptiri i kornjače kao oprečnost u urbanističkim intervencijama: primjeri animalističkoga diskursa u dvama različitim performansima

Urbanističke intervencije nezaobilazan su aspekt razumijevanja odnosa suvremenog društva prema okolišu, svojom kompleksnošću aktualizirajući mnogobrojne fenomene ljudske kulture. Osim artističke funkcije, važno je sagledati i njihov medijsko-propagandni diskurs da bismo uvidjeli pozadinske matrice kulture u kojima se spomenuti projekti izvode. Priče o leptirima i kornjačama pojavile su se upravo na tim rubnim prijelazima susretništa okoliša i novih urbanističkih planova. Izlaganje se temelji na narativima dvaju performansa – *Kružok u okrugu Korane* i *Ne-miroljubiva koegzistencija oklopa*, svojevrsnim linijama otpora s ciljem skretanja pozornosti na s jedne strane moguće konstruktivne, a s druge strane zasigurno destruktivne aspekte urbanističkih intervencija. Radi se o izgradnji Lepiririja uz obalu Korane u Karlovcu i o izgradnji kanalizacije kroz park Vruljica u Zadru. Animalne motive u spomenutim performansima možemo promatrati kao oprečnost u kojoj leptiri upućuju na “lijepo i slobodno”, a kornjače na “tromo i osuđeno na propast”. Suprotstavljajući poetiku moguće ekološke budućnosti poetici destruktivne sadašnjosti kroz oprečnost figura leptira i kornjača, ovim izlaganjem nastoji se rasvijetliti duboko ukorijenjene antropoetične/antropocentrične obrasce kojima čovjek istupa u okoliš.

NOEL ŠURAN

Osnovna škola Svetvinčenat

E-mail: noel.suran@gmail.com

O blagu: prilog etnozoologiji Istre

Stočarstvo u Istri ima vrlo dugu tradiciju. "Klima je uvjetovala kroz hiljade godina prvenstveno stočarski karakter istarskog gospodarstva u kome je ovčarstvo bila bitna podloga egzistencije i organizacije rada i života. Bilo da je tu ovčarstvo bilo polunomadsko, bilo da je postalo sastavni dio mješovitog gospodarenja uz drugo stočarstvo i ratarstvo. Ono je opredjeljivalo način nastambe, gradnju kuća, zaselaka i sela, pokretljivost ljudi, životne navike običaje i vjerovanja" (Balota 1950: 103). Koliko je istarskom čovjeku stoka bila vrijedna i važna, najbolje opisuje pojam blago za domaće životinje. "Poli nas gojje goveda, uovci, prasci i tovari. To se zove blago" (Novljan 2014: 116). U nekim krajevima blago je naziv isključivo za goveda, "dok je bila pokojna žena smo držali blago i vovce" (kazivač rođen 1940-ih u Selini). *Blago* se držalo u *dvoru* (naziv za staju u središnjoj Istri), pa postoje i toponimi Dvori, Dvorina. Na tim zemljištima izvan mjesta nekada su se nalazile staje za stoku, budući da je u samoj naseobinskoj jezgri, gdje su kuće zbijene, bilo nezgodno držati životinje. Stariji se žitelji Lindara sjećaju: "Nekad se blago držalo van grada, a pokle je prišla Italija, se pocnielo kras goveda i ljudi su bili va strahu, i onaput su blago stavili va konobe." U izlaganju će biti opisane životinje koje su u Istri imale određenu vrijednost – od divljih do domaćih životinja i kućnih ljubimaca. Kako se s životinjama postupalo nekada, a kako se postupa danas?

DANILO TRBOJEVIĆ

**Etnografski institut Srpske akademije nauke i
umetnosti, Beograd**

E-mail: danilotrbojevic@yahoo.com

Znanje i moć: *zduhaći* i *zmijari* u postmodernom, hibridnom društvu

Za vreme dugogodišnjih terenskih istraživanja na temu demonoloških predanja susretao sam se sa pomenima različitih motiva ili pojedinaca za koje se verovalo ili koji su za sebe verovali da poseduju posebne moći. Posredstvom znanja o zajednici, ali i u širem kontekstu, ti pojedinci su svoju moć, odnosno delovanje podredili (specifičnim) društvenim potrebama. Ipak, pomeni *zduhaća* su bili sve ređi u kontekstu borbe sa demonima atmosferskih pojava. Iako pomenuto možemo povezati sa uticajem modernih, državnih institucija i novih tehnologija na svakodnevnicu ruralnih zajednica u Srbiji, ideja "moći" ili posebnih pojedinaca tradicije seljaštva opstaje ili se prilagođava novim kontekstima. Upoznao sam veći broj *zmijara*, koji vođeni osećajem ili komunikacijom sa prirodom, pronalaze i "love" zmije. Motivi za hvatanje zmija nisu uvek isti, ali je pravilo da se one ne povrede, već da se premeste na područja koja lokalne zajednice smatraju poželjnim. Zanimljivo je da deo *zmijara* predstavlja potomke *zduhaća*, odnosno da su ti pojedinci "nasledili" moć svojih predaka, a sami razvili znanja i ciljeve svojeg delovanja. U izlaganju se analizira slučaj tri pojedinca koji svoj identitet, definisan nasleđenom moći i stečenim znanjem, performiraju u međusvetu prirode i kulture, odnosno života i smrti. Oni su po nasleđu, identitetu i znanju slični, ali po izvoru saznanja, načinu ovladavanja i performansu moći različiti. Analiza je usmerena ka razumevanju različitih faktora koji su identitete, uloge i statuse tih pojedinaca definisali na specifične načine, uvek kroz odnos prema zajednici i svetu, prirodi i kulturi, ali i tradiciji i modernosti. Tri pomenuta pojedinca predstavljaju hibridne identitetske i funkcionalne modele zasnovane na tradicijskim idejama, odnosno ulogama oblikovanim širim i užim društvenim, kulturnim i političkim promenama, presudnima u okolnosti promišljanja sopstva u postmodernom svetu ruralnih zajednica.

mitska,
etno i druga
životinja,
interdis-
ciplinarna
polazišta i
tradicijske
prakse

POLONA TRATNIK
Institute IRRIS
University of Ljubljana, Faculty of Arts
E-mail: polona.tratnik@guest.arnes.si

The Matrix of the Dragon Killer in Mythological, Religious, and Folklore Contexts

In the presentation the author traces the genealogy of the dragon slayer matrix back to ancient mythologies. The mythological imagination was complex and did not present these two characters in black and white fashion. Gradually, however, a matrix developed in which the dragon began to represent the absolute otherness of man and good, and thus became that which must be eliminated in order to restore true order in society. The matrix expanded with the Christian codex in the High Middle Ages, especially with the legend of Saint George. The author especially focuses on examples from mythopoetic tradition from the Slovenian area, where the figure of St. George intertwines with Green Yuri, Kresnik and the Slavic god Perun. In fairy tales, the matrix appears in its most abstract form. The author discusses the variations that occur in different uses of the matrix, in different epistemes, and their social functions. The figures of St. George, Green Yuri and Kresnik have been addressed within folkloristic Slovenian studies by Monika Kropelj Telban, Marjetka Golež-Kaučič, Zmago Šmitek and Marija Stanonik.

ŽELJKO UVANOVIĆ
Southampton
E-mail: uvanovic@gmail.com

Čarolija (privremene) scenske preobrazbe u (polu)magarca: slavonskobrodski etnotatar u usporedbi s engleskim adaptacijama *Sna Ivanjske noći*

Tema izlaganja je usporedba scenske adaptacije Shakespeareova *Sna Ivanjske noći* u izvedbi slavonskobrodske Satiričkog kazališta mladih redatelja Silvija Stilinovića (premijerno 18. ožujka 2013., objavljena 2020. na YouTube kanalu <https://youtu.be/u6qZ6J2XUsM>) s engleskim scenskim adaptacijama, također na etnokulturnoj paradigmi, u dijelu čarobne preobrazbe obrtnika Vratila u lik s magarećom glavom u kojeg se (privremeno) zaljubljuje Titanija, kraljica noćnog vilinskog svijeta. Pukova magijska intervencija pretvori Vratila u izvedbenoga hibridnog čovjeka-magarca koji mentalno i tjelesno funkcionira kao pravi magarac. Titanija, izmanipulirana čarolijom cvjetnog soka, zaljubljuje se u scenskog hibrida, sve dok protuotrovi ne budu upotrijebljeni i Puk s Vratila ne skine magiju. U okviru izlaganja nastojat će se ustvrditi sličnosti i razlike u kreativnim postupcima (promjeni teksta izvornika i promjeni relacija privlačnosti, npr. Bridge Theatre London provocira s Oberonom zaljubljenost u Vratila kojeg interpretira tamnopusi glumac) spomenute hrvatske adaptacije i izabranih adaptacija s engleskoga govornog područja, u kontekstu dosadašnje istraživačke literature o liku magarca u književnosti i kulturi, npr. u publikacijama Darka Novakovića (1980), Renate Hansen-Kokoruš (1996), Mirande Levanat-Peričić (2010), Irine Popov (2014), Morane Čale (2017), Ivana Cvitkovića (2020), kao i relevantne recentne literature o tom Shakespeareovu djelu.

mitska,
etno i druga
životinja.
interdis-
ciplinarna
polazišta i
tradicijske
prakse

DENIS VEKIĆ

Odjel za kroatistiku, Sveučilište u Zadru

E-mail: dvekic5@gmail.com, dvekic@unizd.hr

I tako je popila zmiju: moguće interpretacije i analize predaje iz Neretvanske krajine o zmiji u djevojčinoj utrobi

U dolini Neretve pedesetih su godina 20. stoljeća zapisane predaje o djevojci koja za vrijeme odmora u polju ne znajući popije zmiju u mlijeku ili vodi. Predaje su intrigantne i u sebi sadrže zanimljive motive koji će biti analizirani u izlaganju. Naime, u tim se predajama razvijaju i prepliću univerzalni i arhetipski motivi za koje se može pretpostaviti da upućuju na određene mitske predodžbe o odnosu žene i zmije posredstvom istočnog grijeha, ali i na odnos prema drevnoj mitološkoj predodžbi o kultnoj zmiji ilirskih plemena. Budući da je prije doseljenja Slavena i Hrvata na području doline Neretve živjelo domorodačko stanovništvo istočne jadranske obale, koje se u stručnoj literaturi naziva i ilirskim, te predaje sadrže moguće mitsko sjećanje na drevne predodžbe o kultnoj zmiji ilirske kulture, koje tek treba detaljno istražiti.

ANA VITANOVA-RINGAČEVA, АНА ВИТАНОВА-РИНГАЧЕВА

Филолошки факултет, Универзитет “Гоце Делчев” Штип

Република Северна Македонија

E-mail: ana.ringaceva@ugd.edu.mk

Орелот како медијатор и сликата за космичката вертикала: шаманистички претстави во македонската народна приказна (низ призмата на орнитолошката симболика)

Орелот е еден од најстарите симболи во митологијата кој е широко распространет во сите култури и културни системи. Птица од сферите на трансцендентното искуство на човекот, орелот развил богата орнитолошка низа на симболи. Орелот е доминантна птица во шаманистичката митологија, има посебно место и значење за шаманот и неговата лекувачко-исцелителска практика. Но, она што е посебно воочливо е неговото место во народните приказни од балканскиот ареал во кои орелот има улога на медијатор, посредник меѓу световите, односно преку него се остварува врската со светот на духовите. Орелот е големата крилата птица која може јунакот да го пренесе од еден свет во друг. Орелот во приказните е птицата која ги пренесува душите низ световите, т.н. воздушен симболизам се среќава секаде онаму што доминира шаманистичката митологија, но и во оние култури во кои само се назираат нејзини остатоци. Орелот е составен дел на митологемата за космичкото дрво, каде што заедно со змијата се олицетворение на двете противставени начела: земното, хтонското и небесното, односно опозицијата долу-горе. Обредно обележување на иницијантот во народните приказни е во корелација со појавување на орелот како птица која се храни од телото на неофитот. Мотивот за хранење на орелот и неговата ненаситност, претставува реликт на тотемизмот, иако во ваквата обредна практика е познат случајот на убивање на птицата, сепак овој мотив се видеоизменил, па орелот на крајот од приказната исчезнува или се враќа во долниот свет.

Etnoglazbeni program
DUNJA KNEBL
E-mail: dunja.knebl@gmail.com

Da sam barem guska

U tradicijskim pjesmama životinje često presonificiraju ljude. Razne ptice (golubi i golubice, jarebice, slavuji, prepelice, ftičice) pjevaju o ljubavi, ljudskim odnosima, ali i o slobodi ("Spevala mi papiga", "Jarebica, lepa ftica"). U nekim pjesmama životinje se žale na svoju gorku sudbinu jer ih čovjek zlostavlja i/ili ubija ("Jozo i konj mu dorat", "Zajec i kuhač"). Glazbeni program nazvan je po jednoj od programskih pjesama u kojoj čovjek zavidi guski i želi živjeti njezin život ("Over There"/ "Da sam barem guska").

Razgovor sa scenaristom i redateljem **SANDIJEM NOVAKOM**, projekcija njegovoga dokumentarnog filma *Tihi let* E-mail: sandi44@email.t-com.hr

Do prije stotinu godina bjeloglave supove se još moglo vidjeti po cijeloj Hrvatskoj. Od četiri vrste strvinara, jedini su oni preživjeli. Danas žive još samo na pet jadranskih otoka, a svaki njihov "novi let" daje nadu za opstanak populacije. Jednostavno, ali savršeno kretanje bjeloglavog supa izvire iz gotovo nevidljive uporabe vlastite energije. Poput zen majstora prepušta se struji zraka, pretvarajući otpor zraka u skladno jedrenje. U selidbu supovi odlaze već u prvoj godini života, a od njih pedesetak vratit će se samo četiri ili pet. Osnivaju obitelj i ovdje zauvijek ostaju do kraja života.

Premda možda izgleda opasno, bjeloglavi sup je vrlo plaha i strašljiva ptica. Za razliku od većine drugih životinja mesojeda, ali i ljudi, on se hrani isključivo strvinama i ne lovi i ne ubija plijen da bi preživio. Na Kvarnerskim je otocima nažalost sve manje ovčara i njihovih stada, pa je tako sve manje i hrane za supove. Ako ne pronađu hranu u nekoliko dana, oni traže spas u talijanskim Alpama, gdje se nalazi prirodni rezervat i hranilište za supove. Čovjek je bjeloglavom supu najveći neprijatelj, a istovremeno i jedini koji njegovu vrstu može spasiti od izumiranja. Kao i ljudske, sudbine supova su različite i nepredvidive. Život malog supa počinje na strmoj stijeni kvarnerskih otoka, a vrijeme njegovih prvih letova je i vrijeme turističke sezone, kada ionako tanka linija između civilizacije i prirode gotovo da i ne postoji. Nesiguran i prestrašen, morat će pronaći snagu i hrabrost da poleti u neizvjesnost života.

Može li se čovjek diviti prirodi i osvijestiti činjenicu da je ona njegov jedini pravi dom?

